

СОФІЯ РУСОВА (1856–1940) ПРО НАЦІОНАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ

Анотація. Розкрито погляди Софії Русової щодо національного виховання учнів. Висвітлено про народні традиції як важливий інструмент виховання школярів. Розглянуто етнографічний підхід до освіти, який збагачує навчальний процес.

Ключові слова: Софія Русова, національне виховання, українська школа, народна творчість, рідна мова, етнографічний підхід.

На сучасному етапі розвитку української держави національне виховання учнів є важливою складовою освітнього процесу, яка спрямована на формування національної самосвідомості, патріотизму та поваги до власної культури і традицій.

Серед видатних українських педагогів, які зробили вагомий внесок у розвиток національної освіти та виховання в Україні, особливе місце належить Софії Русовій. З 1917 року, за пропозицією комісара освіти І. Стешенка, вона очолювала департаменти дошкільного виховання та позашкільної роботи в уряді УНР.

Українські вчені, серед яких Л. Березівська, Х. Бедрій, І. Зайченко, О. Завальнюк, Є. Коваленко, Н. Копиленко (Антонець), О. Міхно, І. Пінчук, Н. Побірченко, О. Сухомлинська, Г. Фесенко, О. Філоненко та інші, присвятили свої наукові праці вивченню багатогранного спадку Софії Федорівни Русової, розкриваючи її неоціненний внесок у становлення та розвиток національної освіти України. Постають та праці видатної педагогині, які й донині зберігають свою актуальність, повернулися до науково-педагогічного дискурсу, зокрема інтегруючись у навчальні курси з історії педагогіки та спонукаючи до подальших досліджень [1; 2; 3; 4; 5].

Софія Русова вважала, що кожен учень повинен бути свідомим громадянином своєї країни і поважати її культуру, мову та історію. Вона наголошувала на важливості виховання української національної ідентичності та патріотизму серед молодого покоління.

Русова надавала великого значення ролі мистецтва, особливо національного, у вихованні дітей. У своїй праці «Націоналізація школи» (1917) вона підкреслювала значення українських пісень для духовного розвитку дитини та розкриття її індивідуальних здібностей. Вона вважала, що школа повинна бути наповнена народними піснями та виробами, створюючи атмосферу, яка сприятиме вільному розвитку духовних сил учнів [7].

Софія Русова була переконана, що лише рідна школа, де здійснюється національне виховання, може впливати на формування громадянської свідомості та

стати справжнім культурним скарбом народу. Вона стверджувала, що така школа виховує почуття власної гідності та відповідальності перед своєю країною.

У праці «Нова школа» (1917) Русова розвивала цю думку, зазначаючи, що кожний дитячий захід повинен поєднувати народні традиції з загальнокультурними цінностями, даруючи дітям радість та естетичне задоволення. Вона наголошувала: «Хай навкруги учня будуть речі рідні, щоб він у них кохався... Любов до рідної країни – це перший найкращий крок до широкої вселюдської гуманності, пошана до людей – це вияв самоповаги й бажання собі й іншим волі та незалежності» [6, с. 19].

У статті «Драматичний інстинкт у дітей» (1917) Русова стверджувала, що діти повинні знати свої національні заходи, пісні та танці – усе те, що виражає творчий дух народу. Вона вважала, що діти інтуїтивно тягнуться до свого рідного і тому важливо знайомити їх з народною творчістю [7].

Русова порушувала питання національного виховання не тільки в школі, а й вдома. Вона зазначала, що довгий час українські діти виростили без міцного зв'язку зі своїми коренями, «мов квітки на чужому полі», не маючи змоги розквітнути повною мірою.

Педагог наголошувала, що настав час дати дітям справжнє національне виховання, яке сприятиме розвитку чутливості до краси, правди та активної життєвої позиції. Вона вважала, що тільки на національному ґрунті всі дитячі здібності розкриються найкраще, а любов до рідного краю стане міцним фундаментом для формування щирого патріотизму.

Отже, Софія Русова розглядала народні традиції як невичерпне джерело для виховання дітей, підкреслюючи їх важливість у формуванні національної ідентичності, любові до рідного краю та гармонійного розвитку особистості.

Русова наголошувала на важливості етнографічного підґрунтя в освітньому процесі. Вона закликала вчителів, добре обізнаних з народною культурою, використовувати елементи фольклору у шкільному житті. Для збереження українських звичаїв та традицій вона рекомендувала оформлювати шкільні приміщення в народному стилі, використовуючи національний орнамент, та надавати шкільним заходам яскравого етнографічного колориту.

Аналіз праць Софії Русової досліджуваного періоду дозволяє стверджувати, що вона розробила власну концепцію національного виховання. Вона наголошувала на необхідності національного виховання як в школі, так і поза її межами, розглядаючи заходи як важливий інструмент для досягнення цієї мети.

Отже, Софія Русова розглядала національне виховання як невід'ємну частину розвитку гармонійної особистості, здатної цінувати своє коріння та будувати майбутнє своєї країни. У своїх працях порушувала проблеми:

1. Національне виховання є основою формування свідомих громадян та патріотів своєї країни. Воно сприяє розвитку почуття власної гідності, любові до рідної мови, культури та традицій.

2. Школа відіграє ключову роль у національному вихованні. Вона повинна бути осередком української культури, де діти знайомляться з народними звичаями, піснями, танцями та мистецтвом.

3. Народні традиції є важливим інструментом виховання. Вони допомагають дітям глибше пізнати свою культуру, розвинути творчі здібності та емоційний інтелект.

4. Етнографічний підхід до освіти збагачує навчальний процес. Вчителі повинні використовувати елементи фольклору та народної культури у шкільному житті.

5. Національне виховання не обмежується школою. Воно повинно продовжуватися в сім'ї та суспільстві.

Таким чином, Софія Русова постала як палка захисниця національного виховання в українській школі, підкреслюючи важливість рідної мови, культури та традицій у формуванні свідомих та відповідальних громадян.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Внесок Софії Русової у розбудову національної освіти: за матеріалами журналу «Вільна українська школа» (1917–1920). *Наук. зап. Психолого-педагогічні науки* / Ніжин. держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. 2016. № 1. С. 286–290.
2. Березівська Л. Д. Ідея національно-патріотичного виховання школярів у добу Української революції: за матеріалами журналу «Вільна українська школа» (1917–1920). *Рідна шк.* 2016. № 1. С. 57–62.
3. Березівська Л. Д. Колекція журналу «Вільна українська школа» (1917–1920) як джерело мікроісторії освіти України. *Історико-педагогічний альманах* / Уман. держ. пед. ун-т ім. Павла Тичини. Умань, 2016. № 1. С. 4–9.
4. Педагогічна спадщина Софії Русової в контексті сучасності : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., 24–26 берез. 2016 р. / Ніжин. держ. ун-т ім. Миколи Гоголя. Ніжин, 2016. 150 с.
5. Реформування загальної середньої освіти в Україні у ХХ столітті крізь призму джерелознавства : наук.-допом. бібліогр. покажч. / упоряд. Л. Д. Березівська ; НАПН України, Від-ня заг. педагогіки та філософії освіти, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Вінниця : Твори, 2019. 251 с.
6. Русова С. Ф. Нова школа. Вид. 2-ге. Київ : Укр. шк., 1917. 20 с.
7. Русова С. Ф. // ЦДАВО України (Центр. держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 3889. Оп. 1. Спр. 9. 85 арк.

UDC 37(091)(477)-051Rusova:[37.035:172.15]

V. V. OLIINYK

ORCID ID: 0009-0000-1148-3800

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department
of Psychology, Khmelnytskyi Institute of MAUP,
Khmelnytskyi, Ukraine
e-mail: olejnik_v74@ukr.net*

SOFIA RUSOVA (1856–1940) ON NATIONAL EDUCATION OF STUDENTS

Abstract. The article reveals Sofia Rusova's views on national education of students. It highlights folk traditions as an important tool for educating schoolchildren. The ethnographic approach to education, which enriches the educational process, has been considered.

Keywords: Sofia Rusova, national education, Ukrainian school, folk art, native language, ethnographic approach.